

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Екологічний факультет
Кафедра безпеки життєдіяльності

Безпека життєдіяльності та цивільний захист

Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності

101 «Екологія»

Біла Церква

2023

УДК 574.2:57.03(477)(07)

Рекомендовано до друку Науково-
методичною комісією БНАУ
(Протокол № 3 від 22.11.2023)

Безпека життєдіяльності та цивільний захист: методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 101 «Екологія». Укладачі О.І. Розпутній, В.Ю. Герасименко, І.В. Перцьовий, В.В. Скиба, В.П. Бабань. – Біла Церква: БНАУ, 2023. – 10 с.

Розробники:

О.І. Розпутній д.с.-г. наук, професор,
В.Ю. Герасименко, канд. с.-г. наук, доцент,
І.В. Перцьовий, канд. с.-г. наук, доцент,
В.В. Скиба, канд. с.-г. наук, доцент,
В.П. Бабань, канд. с.-г. наук, асистент

Рецензент:

П.І.Веред, канд. с.-г. наук, доцент кафедри екології та біотехнології

1. Мета самостійних занять студентів і джерела інформації

Самостійна робота студентів (СРС) – це допоміжний засіб оволодіння навчальним матеріалом у вільний від аудиторних навчальних занять час. СРС може охоплювати декілька модулів або зміст навчального курсу в цілому. Метою СРС щодо «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» є перевірка на практиці рівня засвоєння знань і навичок, отриманих у процесі лекційних і практичних занять, а також вироблення дослідницьких умінь з оцінювання впливу технологічних процесів різних галузей суспільного господарства на техногенне, соціальне і природне довкілля та удосконалення заходів щодо зменшення шкідливих викидів і їхніх загроз.

Виконання СРС дає змогу самостійно опанувати частину програмного матеріалу, який за певних причин не охоплено на аудиторних заняттях. СРС сприяє систематизації, поглибленню й узагальненню знань, закріпленню та розвитку умінь і навичок самостійної роботи. Крім лекційного матеріалу та навчально-методичних вказівок з практичних робіт рекомендовано використовувати перелік підручників, навчальних та методичних посібників, нормативно-правових документів і наукових праць, наведених у списку літератури. Консультації з питань самостійної роботи надає викладач. Передбачено два види СРС – есе та індивідуальне науково-дослідне завдання.

2. Есе

У межах кожного змістового модуля з «Безпеки життєдіяльності» передбачено підготовку студентами по одному есе за темами, наведеними у таблиці, або за власними темами студентів, погодженими з викладачем. Есе можна представити в усній або у письмовій формі.

Структура есе, підготовленого на папері: титульний лист із зазначенням дисципліни, теми, ПІБ студента і викладача; вступ; основна частина; висновок; список літератури (якщо є посилання на джерела). Обсяг – до двох аркушів формату А4.

Теми для підготовки есе у контексті змістових модулів і практичних робіт*

Тема і зміст лекції	К- ТЬГОДИ Н
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності	
Культура безпечної життєдіяльності як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства.	4
Вплив сучасних інформаційних технологій на людину та безпеку суспільства. Пропаганда та заходи боротьби з цим явищем.	4
Особливості темпераментів людини та їх значення у професійному доборі та психофізіологічній експертизі на робочих місцях і професіях з високим ризиком.	4
Основи електробезпеки на об'єктах господарської діяльності.	4
Допомога при переохолодженні, обмороженнях та опіках, ураженні	4

електричним струмом, укусах хижих звірів, комах та плазунів. Допомога при алергічних реакціях на рослини та їх компоненти.	
Разом за змістовий модуль 1	20
Змістовий модуль 2. Основи охорони праці	
Компетенція та повноваження органів державного управління охороною праці.	4
Гарантії прав працівників на охорону праці, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці. Охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів.	4
Санітарно-гігієнічні вимоги до показників шуму та вібрації. Санітарно-гігієнічні вимоги до показників природного та штучного освітлення.	4
Мета та завдання профілактики нещасних випадків професійних захворювань і отруєнь на виробництві. Медичні огляди.	4
Система попередження пожеж. Класифікація загальних заходів пожежної профілактики. Евакуація людей. Дії персоналу при виникненні пожежі.	4
Разом за змістовий модуль 2	20
Змістовий модуль 3. Цивільний захист	
Запобігання та мінімізація наслідків НС техногенного характеру.	4
Функції та обов'язки керівника та порядок дій персоналу підприємств в умовах виникнення надзвичайних ситуацій.	4
Характеристика зон радіоактивного забруднення при радіаційних аваріях та вибухах ядерних боєприпасів. Превентивні заходи щодо зниження масштабів радіаційного впливу на об'єкти господарювання.	4
Вплив отруйних речовин на людей і тварин. Надання першої медичної допомоги при отруєнні.	4
Разом за змістовий модуль 3	14
Всього	54

3. Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ)

ІНДЗ – це теоретична або практична науково-дослідницька робота, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних і практичних занять. Вона може охоплювати один чи два змістових модулі або зміст навчального курсу в цілому. ІНДЗ можна представити у письмовій або усній формі з презентацією.

Мета ІНДЗ – набуття здобувачем умінь і навичок щодо систематизації й узагальнення програмного матеріалу навчального курсу, поглибленого його аналізу та застосування для вирішення практичних задач.

Виконане на папері ІНДЗ має мати таку **структуру**:

- вступ, в якому викладено актуальність теми, мета та завдання роботи, основні її положення;
- теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- методи – перераховуються і коротко вказується для чого кожний використаний;
- основні результати роботи – систематизована інформація подаються реферативним текстом з використанням різних форм їх ілюстрації (рисунок, таблиці), а також моделі, описи, робиться лаконічний аналіз одержаних результатів;
- висновки – лаконічні, конкретні відповідно до змісту роботи, пронумеровані;
- список використаної літератури.

Оформлення, подання та захист письмового ІНДЗ:

1. ІНДЗ оформляється у вигляді:

презентації в програмі Power point. Структура презентації: Титульний лист. Зміст. Вступ. Основна частина (розгляд проблематики). Висновки. Список використаної літератури. Не менше 15 слайдів.

або документу об'ємом до 10 с. на аркушах формату А4 з титульною сторінкою стандартного зразка із зазначенням усіх позицій змісту відповідно до завдання. Нумерацію аркушів (крім титульного) ставити у верхньому кутку справа. Дотримуватися таких полів: 30 мм – зліва, 15 мм – справа, 20 мм – вгорі і внизу.

2. ІНДЗ подається викладачу, який читає курс з даної дисципліни та приймає іспит, не пізніше ніж за 2 тижні до підсумкового контролю.

Варіанти індивідуального науково-дослідного завдання для студентів

	К-ть годин
Завдання 1. Змоделювати загрозу виникнення небезпеки для людини у системі: джерело небезпеки – фактор небезпеки – чинник фактору небезпеки (за одним із десяти варіантів, наданих викладачем).	2
Завдання 2. Розробити інструкцію з охорони праці для працівників за різними видами робіт (за одним із десяти варіантів, наданих викладачем).	4
Завдання 3. Змоделювати розрахунково-графічним методом розповсюдження радіаційної хмари (за одним із десяти варіантів, наданих викладачем).	4
Всього	10

Оцінка ІНДЗ:

1. Оформлення роботи оформлено у вигляді презентації зі схемами малюнками і діаграмами або поданий простий текст або написано у вигляді реферату (не більше 3 балів).

2. Своєчасність подання роботи керівнику (1 бал). Роботу подано вчасно або не вчасно оформлено відповідно до вимог, або з порушенням вимог.

3. Теоретичні та практичні і аналітичні аспекти роботи (1 бал). Зміст роботи *відповідає / не відповідає поставленим завданням*. Висновки і пропозиції *обґрунтовані/не обґрунтовані*,

4. Оцінка усної доповіді (вільно володіє, не вільно володіє матеріалом, читає або доповідає)(5 балів).

Додаткові бали можна отримати за відповіді на додаткові питання.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Васійчук В.О., Гончарук В.Є. та ін. Основи цивільного захисту: Навчальний посібник. Львів, 2010. – 384 с.

2. Запорожець О.І., Халмурадов В.І., Применко В.І. Безпека життєдіяльності: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 448 с.

3. Катренко Л.А., Пістун І.П. Охорона праці в галузі освіти.: Підручник. – Суми.: Університетська книга, 2005.

4. Козяр М.М., Щедрий Я.І., Станіславчук О.В. Основи охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту населення: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2012. – 458 с.

5. Методичні матеріали та завдання до практичного заняття «Прогнозування та оцінювання інженерної та пожежної обстановки під час аварій на вибухонебезпечних об'єктах»: Г.П. Деміденко. – К.: НТУУ «КПІ», 2012. – 12 с.

6. Охорона праці. Методичні вказівки до виконання практичних робіт: Зацарний В.В., Гусєв А.М. – К.: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017, 40 с.

7. Панкратов О.М. Безпека життєдіяльності людини у надзвичайних ситуаціях: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.

8. Русаловський А.В., Вендичанський В.Н. Цивільний захист: Навч. Посібн./за наук.ред. Запорожця О.І. – К.: АМУ, 2008. – 250с.

9. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник. – К.: 2007.– 487 с.

10. Ткачук К.Н., Зацарний В.В., Зеркалов Д.В. та ін. Основи охорони праці: підручник. – К.: Основа, 2014. – 456 с.

11. Ткачук К.Н., Калда Г.С., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Психологія праці та її безпеки: Навчальний посібник. – Хмельницький: 2011. – 135 с.

12. Ткачук К.Н., Мольчак Я.О., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Управління охороною праці: Навчальний посібник. – Луцьк: 2012. – 287 с.

13. Ткачук К.Н., Филипчук В.Л., Каштанов С.Ф., Зацарний В.В., Полукаров О.І. та ін. Виробнича санітарія: Навчальний посібник. – Рівне: 2012. – 443 с.

14. Третьяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на CD/за ред. К.Н. Ткачука. – К.: Знання, 2010. – 167 с. + компактдиск.

15. Третьякова Л.Д., Литвиненко Г.Є. Засоби індивідуального захисту; виготовлення та застосування: навч. посіб. – К.: Лібра, 2008. – 317 с.

Додаткова література

1. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 – zakon5.rada.gov.ua.

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ (поточна редакція – 01.01.2016) – zakon5.rada.gov.ua.

3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ (поточна редакція – 28.12.2015) – zakon5.rada.gov.ua.

4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ (поточна редакція – 01.01.2016) – zakon2.rada.gov.ua.

5. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.

6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР (поточна редакція – 26.10.2014) – zakon3.rada.gov.ua.

7. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. № 15/98-ВР (поточна редакція – 29.09.2013) – К., 1998.

8. Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки: Закон України від 04.04.2013 (поточна редакція – 01.01.2015) – zakon2.rada.gov.ua.

9. Конвенція про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці № 187: Міжнародний документ від 15.06.2006 № 187 – zakon5.rada.gov.ua.

10. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V (поточна редакція – 01.01.2017) – zakon0.rada.gov.ua.

11. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI (поточна редакція – 10.02.2016) – zakon2.rada.gov.ua. 35. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-ХІІ (поточна редакція – 01.01.2015) – zakon2.rada.gov.ua.

12. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV (поточна редакція – 01.01.2017) – zakon0.rada.gov.ua.

13. ДСТУ 2272-2006 Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять.

14. ДСТУ ОHSAS 18001:2010 Системи управління гігієною та безпекою праці. Вимоги.

15. Реєстр нормативно-правових актів з охорони праці (НПАОП).

16. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 – zakon5.rada.gov.ua.

17. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту на 2016 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.04.2016 № 269-р – zakon2.rada.gov.ua.

18. Про заходи безпеки на можливі ризики виникнення надзвичайних ситуацій, терористичних актів, диверсій, мінування: Лист Міністерства освіти і науки України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 05.02.2015 р. № 1/9-55/02-1645/12 – document.ua.

19. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин ДСанПіН 3.3.2.007-98. Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 10.12.1998 № 7 -<http://zakon0.rada.gov.ua>.

20. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 № 442 - <http://zakon3.rada.gov.ua>.

21. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII (поточна редакція – 05.10.2016) – zakon5.rada.gov.ua.

22. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (поточна редакція – 27.07.2016) – zakon3.rada.gov.ua.

23. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII (поточна редакція – 05.04.2015) – zakon5.rada.gov.ua.

24. ДБН В.2.5-28-2006 Природне і штучне освітлення

25. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (поточна редакція – 05.10.2016) – zakon2.rada.gov.ua.

26. Доктрина інформаційної безпеки України: від 29.12.2016.

27. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV (поточна редакція – 07.08.2015) – zakon5.rada.gov.ua.

28. Migration of ^{137}Cs and ^{90}Sr radionuclides in the rural area of the Central Forest Steppe of Ukraine after the Chernobyl Accident/V. Yu. Herasymenko et al. Ukrainian Journal of Ecology. 2021. 11 (2). P. 13–16. https://doi.org/10.15421/2021_70

29. Розпутній О.І., Перцьовий І.В., Герасименко В.Ю. Оцінка міграції ^{137}Cs і ^{90}Sr трофічним ланцюгом «грунт–рослина–дійні корови» на радіоактивно забруднених територіях центрального лісостепу. Аграрна освіта та наука:

досягнення, роль, фактори росту. Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування: освіта–наука–виробництво: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2019 р.). Біла Церква: БНАУ. 2019. С. 27–30. [URL:https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/4601](https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/4601).

30. Герасименко В.Ю. Стан орних угідь забруднених територій Білоцерківського району Київської області за активністю ^{137}Cs і ^{90}Sr . Аграрні вісті. 2009. 1. С. 16–18. [URL:http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/1233](http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/1233)

31. Розпутній О.І., Перцьовий І.В., Герасименко В.Ю., Савеко М.Є. Оцінка міграції ^{137}Cs і ^{90}Sr на радіоактивно забруднених агроландшафтах Лісостепу у віддалений період після Чорнобильської катастрофи. Чорнобильська катастрофа. Актуальні проблеми, напрямки та шляхи їх вирішення. Житомир: ЖНАЕУ. 2018. С.293–299.

32. Migration and prognosis of radionuclides ^{137}Cs and ^{90}Sr in vegetable produce: the case of villages of the Central Forest-Steppe of Ukraine in the remote period after Chernobyl Disaster / V. Gerasimenko et al. Ukrainian Journal of Ecology. 2017. No 7 (3). С. 246–250. https://doi.org/10.15421/2017_75 .

33. Надходження ^{137}Cs і ^{90}Sr до організму великої рогатої худоби та до гнойової біомаси залежно від раціону годівлі в умовах Центрального Лісостепу / І.В. Перцьовий та ін. Агроекологічний журнал. № 2. 2023. С.64–73. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2023.283698> .

Адреси сайтів в INTERNET

<http://www.nbu.gov.ua/>

<http://studentbooks.com.ua/>

<https://stud.com.ua>

<http://library.kr.ua>

<http://rep.btsau.edu.ua>

Навчально-методичне видання

Безпека життєдіяльності та цивільний захист

Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності

101 «Екологія»

Розпутній Олександр Іванович

Герасименко Віктор Юрійович

Перцьовий Іван Васильович

Скиба Володимир Віталійович

Бабань Вікторія Петрівна